

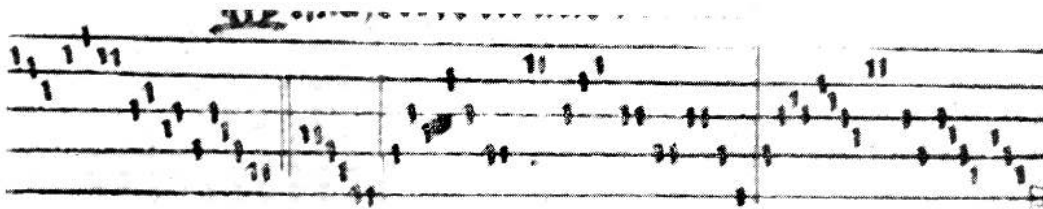
De streepjesnotatie in het Gruuthuse-handschrift en andere bronnen.

Arjen van Kol
maart 2007

abstract: The melodies in the Gruuthuse manuscript (Bruges, around 1400) are written in a notation that is so brief that it is hard to transform them into contemporary musical notation: bars with nothing but vertical strokes, no keys, mutilations, the text not directly under the notes. The Gruuthuse manuscript is the most extensive but not the only source using this so called stroke notation. Below you find a list of all currently known sources containing one or more melodies in stroke notation, their current location, presumed place and time of origin, song titles and literature.

Wat volgt is een inleiding over de muzieknotatie in het Gruuthuse-handschrift met een overzicht van alle mij bekende bronnen met soortgelijke notatie en een uitgebreid literatuuroverzicht.

De streepjesnotatie

AFBEELDING 1: Muzieknotatie van lied 19, 'Wel aen wel an met hertzen gay', fol. 13vb.

Afbeelding 1 is een goed voorbeeld van de notatiewijze waarop de meeste liederen in het Gruuthuse-handschrift van muziek zijn voorzien. Er is meestal genoteerd op notenbalken van 5 (een enkele keer 6) lijnen zonder aanduiding van een sleutel en overwegend met één nootsymbool: het streepje. De tekst is niet onder de melodie genoteerd. In de notatie zijn soms enkele en dubbele verticale strepen aangebracht van verschillende lengte. Het Gruuthuse-handschrift is niet de enige, maar wel de omvangrijkste bron, waarin deze manier van noteren is gebruikt.

Al in zijn *Handbuch der Notationskunde* maakte Johannes Wolf melding van bronnen met een aan die in het Gruuthuse-handschrift verwante notatie (WOLF 1913, p. 178-181). Een groot aantal andere is door Edward Stam onder de aandacht gebracht (STAM 1979; VAN BIEZEN/VELLEKOOP 1984). Sinds het werk van Stam is een aanzienlijk aantal bronnen met streepjesnotatie opgedoken, dat nog niet eerder met die in het Gruuthuse-handschrift in verband gebracht is. Een overzicht van alle bekende bronnen met streepjesnotatie met hun datering, plaats van oorsprong, inhoud en literatuur wordt hieronder gepresenteerd.

Een zoektocht in overwegend Duitse bronnen levert een aantal vormen van notatie op, al of niet met de liedtekst onder de noten, dat sterke overeenkomsten vertoont met de streepjesnotatie in het Gruuthuse-handschrift. Dit werpt de vraag op wat het criterium is om te spreken van streepjesnotatie. Voor het samenstellen van de hierna gepresenteerde lijst is uitgegaan van de twee volgende criteria. (1) De muziek moet overwegend genoteerd zijn met één nootsymbool - meestal een streepje, soms een punt of ruit - dat kennelijk voor een semibrevis staat. (2) Meer noten op een zelfde hoogte moeten kunnen worden begrepen als één noot met een duur die gelijk is aan die van de samengenomen noten.

Grofweg kunnen de bronnen met streepjesnotaties in twee groepen worden gedeeld. De eerste groep bevat bronnen uit Duitsland en de Lage Landen van voor ca. 1450. Hiertoe behoort ook het Gruuthuse-handschrift. De tweede groep bevat Engelse bronnen van na ca. 1450. Een Italiaans handschrift uit de zestiende eeuw valt buiten deze categorisering. In hoeverre de oorsprong van de notatie in de Engelse bronnen dezelfde is als die van de bronnen van het vaste land is onduidelijk.

De bronnen waarvan de notatie en het repertoire het dichtst bij die in het Gruuthuse-handschrift liggen zijn: Berlijn (Mg922), Brussel, Den Haag (Rijkarchief), Helmond, Namen, Rome (BAV) en IJsselstein. Zie voor volledige signaturen het overzicht hieronder. Dit zijn ook de bronnen die hun

geografische oorsprong het dichtst bij die van het Gruuthuse-handschrift hebben. Behalve IJsselstein zijn deze bronnen vrij betrouwbaar gedateerd en wel in de periode 1410-1430. Christopher März, die in zijn editie van de wereldlijke werken van de Mönch von Salzburg een aantal bronnen met streepjesnotatie heeft beschreven, veronderstelde daarin een verband van die bronnen met universitaire kringen, specifiek die rond Erfurt en Heidelberg (MÄRZ 1999, p. 61, 88, 102 en 113).

In veruit de meeste bronnen is een tenor-sleutel genoteerd, soms een alt-sleutel. In de Helmondse en de Naamse bron komen staande rusten voor. In hoeverre deze dezelfde rol vervullen als in het Gruuthuse-handschrift is niet duidelijk. Een onderzoek naar de notatie-principes, precisie en betrouwbaarheid van de overige bronnen met streepjesnotatie zou welkom zijn. Het onderzoek van Edward Stam heeft ons al melodieën uit de Naamse bron opgeleverd die ook mensuraal zijn overgeleverd. Ook van de Helmondse melodieën kennen we mensurale varianten. Beide mensurale correspondenties ondersteunen Van Biezens aanname, dat het Gruuthuse-streepje als semibrevis moet worden begrepen. Tot slot kennen we ook de door März besproken liederen van de Mönch von Salzburg in weliswaar niet mensurale, maar toch ritmisch preciezere notaties.

Bronnen met streepjesnotatie

Hieronder vindt u een overzicht van alle mij bekende bronnen waarin net als in het Gruuthuse-handschrift streepjesnotatie is gehanteerd. Sommige van deze bronnen kennen we al uit WOLF 1913. Een groot aantal andere is door Edward Stam onder de aandacht gebracht (STAM 1979 en VAN BIEZEN/VELLEKOOP 1984). Alle andere bronnen zijn sindsdien bekend geraakt. Ook nu nog is het Gruuthuse-handschrift de omvangrijkste collectie liederen in streepjesnotatie.

Van alle bronnen worden achtereenvolgens verblijfplaats en signatuur, vermoedelijke herkomst en datering, het aantal melodieën in streepjesnotatie, eventueel titels en componisten van de melodieën en tenslotte relevante literatuur vermeldt. De bronnen zijn manuscripten tenzij anders vermeld.

De volgende symbolen zijn in het overzicht gebruikt:

** - alle melodieën gezien in facsimile.

* - één of meerdere melodieën gezien in facsimile.

F - bevat een facsimile van alle melodieën in streepjesnotatie

f - bevat een facsimile van één of enkele van de melodieën in streepjesnotatie

I. DE LAGE LANDEN EN HET DUITSE TAALGEBIED

Arnhem, Openbare bibliotheek, MS 6, fol. 133v. **

2e helft 15e eeuw (?).

1 lied. Met zowel Middelnederlandse als Latijnse tekst. Dezelfde bron bevat de tekst van een contrafact op Gruuthuse-lied 145.

Lit.: VAN BEMMEL 1999, p.37 (F).

Ansbach, Staatliche Bibliothek, Ms.lat. 161, fol. 29v-30v.

Zuid-Duitsland, ca. 1406.

1 lied. 'Vernempt ir armen überal'

[Verstekens](#).

Lit.: WOLF 1910, p. 405-409; JAMMERS 1956, p. 28-29; SCHMIDT 1956, p. 2.

Bamberg, Staatsbibliothek, Msc. Astr. 4 (olim: HJ. V. 8), fol. 64v. **

Erfurt (?), 1360-1430, datering problematisch.

2 liederen, in astronomisch geschrift.

Verticale strepen tussen frases. Geen verstekens.

'Min trvt gesell min liebster hort' van Mönch von Salzburg.

'Mich wndert sie ez mug gesin', anoniem.

Lit.: MARZ 1999, p. 60-63 (F).

Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Hs. 323 (olim: Sangerhausen, Bibliothek St. Ulrich, C 61), fol. 98v. **

Erfurt, tussen 1388 en 1426, waarschijnlijk laat in deze periode.

1 Lied. 'Mein trut geselle myn libster' van Mönch von Salzburg.

Lit.: JACOBS 1900 (F); MARZ 1999, p. 113-117.

Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, ms. germ. fol. 922, fol. 131r- 134v. **
Nederrijn, 1410-1430.

12 liederen.

'Nu frauwe dich, hertze, sint das hoffen' fol 131r

'Wie mach das got gefugen so' fol. 131r

'Al in dem slaef met truwen zwaer' fol. 131v

Lit.: LANG 1941; GENNRICH 1952, p. 130-135; JAMMERS 1956, p. 37-48.

Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Ms. 15589-15623 (hs. Van Hultem), fol. 30v. **
ten zuidwesten van Brussel (?), ca. 1410.

2 melodieën en fragmenten van 3 of 4 melodieën. 'Dits een rondeel'.

Lit.: WAGENAAR-NOLTHENIUS 1969, p. 61-67; BRINKMAN/SCHENKEL 1999, II, pp. 230 (F).

Darmstadt, Hessische Landes- und Hochschulbibliothek, Ms. 2225, fol. 70r-71v. *
1410.

5 liederen.

'Begirlich in dem hertzen min' fol. 70r

'Ich stand in ellend naht und tag' fol. 70r

'Eberli, du bist so gar ein guter man' fol. 70v

'Gluck und alle selikeit' fol. 71r

Lit.: WOLF 1910, p. 405-406 & 409-416; WOLF 1913, p. 178-181; GENNRICH 1952, p. 122-126; JAMMERS 1956, p. 29-37; JAMMERS 1975, p. 117-118.

Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, handschrift 79 K 10 (olim: Koolkerke, Kasteel Ten Berghe), 'het Gruuthuse-handschrift'. **

Brugge, ca. 1395 - ca. 1408.

147 liederen, 3 liederen dubbel genoteerd.

Lit.: zie algemeen literatuuroverzicht.

Den Haag, Rijksarchief, Inv.nr. 436 (handschrift 'Pieter Potter' in de 'Leen- en Registerkamer' van Holland), fol. 54v. **

Den Haag, vroeg 15e eeuw.

1 lied. 'Wir willen vreulich singen ho'.

Lit.: OVERMAAT 1977 (F), STAM 1977.

Den Haag, Museum van het Boek / Museum Meermanno-Westreenianum, ms. 10 B 26, fol. 106r-108v.

Diocees Utrecht, tweede helft 15e eeuw.

Drie tweestemmige lectiones voor eerste kerstdag ingeleid door de eveneens tweestemmige troep Gaudent in domino.

Lit.: HASCHER-BURGER 1998.

Helmond, Rechterlijk Archief 1396-1810, Inv. nr. 215, fol. 97r, 97v, 99v. **
Helmond, ca. 1416.

1 lied + 2 (waarvan 1 onbekende) tenores
'Talent m'es pris de chanter'
'Esperance, que en mon cuer'
Lit.: HAGGH 1997a (F), HAGGH 1997b (F?).

Kraków, Biblioteka Jagiellonska, Rps 1619. **
Polen, 1407.

1 lied. 'Bogurodzica'
Lit.: POLIŃSKI 1907, p. 31-34 (F); WOLF 1913, p. 181 en noot 2; JAROCIŃSKI 1965, p. 5-6 (F); FEICHT 1975, p. 131-232 (F).

Mainz, Stadtbibliothek, Hs. I 572 (olim: Carth. 403), fol. 81v. **
Erfurt, ca. 1406.

1 lied, 'O wy lip juczrawlich gelympf'
Lit.: zie MÄRZ 1999 (F), p. 101-104.

München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 7543 (olim: M IV a. 35; Indersd. 143, fol. 126v.) **
Geen plaats, eind 14e of begin 15e eeuw.

1 lied, tekst en muziek 2x genoteerd, 'Mein trawt gesel mein liebster hort', Mönch von Salzburg.
Tekst onder noten in één versie.
Lit.: zie MÄRZ 1999, p. 91-94 (F).

Namur, Registers van het Schependom, reg. 5, fol. 282v + reg. 6, fol. 283r; reg. 7, fol. 240v; reg. 8, on the fly-leaf attached to fol. 200; fol. 29v. **

Namen. Genoteerd door klerk Noel de Fleurus na de registers van 1412-1423.
9 liederen.
Lit.: BORNET 1851, p. 78; MONTELLIER 1938 (F); SCHREURS 1995, p. 124 (f).

Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Pal. Lat. 1260, fol. 303r, 315r-316v. **
Heidelberg, 1410-1415.

4 liederen, 2 anoniem, 2 van de Mönch von Salzburg.
Lit.: MÄRZ 1999, p. 87-91 (F).

Utrecht, Universiteitsbibliotheek, Hs. 16.K.34 (olim: Instituut voor muziekwetenschap NIKK B 113; olim: Bibliotheek van de Nederlandse Sint-Gregoriusvereniging), fol. ??r. **

IJsselstreek (Deventer?), ca. 1500.
Cantuspartij van een alleluia wegens plaatsgebrek uitgeschreven in streepjesnotatie in plaats van in mensurale notatie.
Lit.: HASCHER-BURGER 2002
url: <http://www.musicadevota.nl/Dissertation.htm>

IJsselstein, privé-collectie van R.J. Ooyevaar, Inv. nr. 38 F66-449. **
Leisteenfragment gevonden in Lopikerkapel.

1 liedfragment, 1 melodiefragment.
Lit.: Ooyevaar 1986 (F), Ooyevaar 1987 (F).

Zürich, privé-bezit Dr. Erhart Hans Brunner, 'DieBenhofener Liederblatt'. **
DieBenhofen, laat 14e eeuw.

2 liederen.
Lit.: LUTZ 1994 (F); SEEBAB 1996.

II. ENGELAND

Lincoln, Lincolnshire Archives and Record Office, Saxilby par 23/1, 2 folia. **

Lincoln (?), 2e helft 15e eeuw.

Twee- en vierstemmige zettingen van Credo en Sanctus, geheel in streepjesnotatie.

Lit.: BENT 1968, p. 149, noot 17; BENT & BOWERS 1981 (F).

London, British Library, Ms. Harley 1512, fol. 2.

2e helft 15e eeuw.

2 melodieën.

Lit.: BENT & BOWERS 1981, p. 9.

Oxford, Bodleian Library, Ms. Digby 167, fol. 31v. **

1450-1475.

3 melodieën.

Lit.: STAINER 1901, deel 1, plate XCVII (F); deel 2, p. 181; WOLF 1913, p. 181.

url: http://www.pads.ahds.ac.uk/diamm/ObDigby167_31v.pdf (url is ter ziele; F)

Wells (Somerset), Wells Museum ('Wells musical slates'). **

Leisteenfragment gevonden in Mudgley (bij Wedmore).

Vijftiende of eerste helft zestiende eeuw.

Fragmenten van het Kyrie Pater cuncta in zowel mensurale als streepjesnotatie.

Lit.: BLEZZARD 1979 (bevat een tekening van het fragment).

III. ITALIË

Roma, Biblioteca Angelica, Fondo antico 346, fol. 198v. **

ca. 1516.

1 liedfragment.

Lit.: CARBONI & ZIINO 1982; WOLF 1913, p. 181 (F).

Literatuur over bronnen met streepjesnotatie, uitgezonderd het Gruuthuse-handschrift

BEMMEL, H. VAN, *Catalogus van de handschriften aanv in de Bibliotheek Arnhem*, Arnhem (?) 1999, afb. 10.

BENT, MARGARET, 'New and little-known fragments of English medieval polyphony', in: *Journal of the American Musicological Society* 21 (1968), p. 137-156.

BENT, MARGARET & ROGER BOWERS, 'The Saxilby fragment' in *Early music history* 1 (1981), p. 1-27.

BIEZEN, JAN VAN & KEES VELLEKOOP, 'Aspects of stroke notation in the Gruuthuse manuscript and other sources' in: *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 34-1 (1984), p. 3-25.

BLEZZARD, JUDITH, 'The Wells musical slates' in: *Musical Times* 120 (1979), p. 26-30.

BORGNET, J., 'Les Passe-temps d'un greffier d'autrefois' in: *Messenger des sciences historiques, des arts, et de la bibliographie de Belgique, Serie 5* (1851), p. 65-79.

BRINKMAN, HERMAN & JANNY SCHENKEL (eds.), *Het handschrift-Van Hulthem*, Hilversum 1999.

CARBONI, FABIO & AGOSTINO ZIINO, 'Una testimonianza musicale per la "Nuncia da Barberino"', in: *Musica popolare e musica d'arte nel tardo medioevo*, Palermo 1982.

FEICHT, HIERONIM, *Studia nad muzyka polskiego średniowiecza [=Opera musicologica Hieronymi Feicht, Bd. 1]*, Warszawa 1975.

GENNRICH, FRIEDRICH, 'Mittelalterliche Lieder mit textloser Melodie' in: *Archiv für Musikgeschichte* 9 (1952), p. 120-136.

HAGGH, BARBARA, 'New publications in Dutch on music before 1700 and a newly discovered 15th-century Dutch manuscript with songs' in: *Early music* 25-2 (1997a), p. 121-128.

HAGGH, BARBARA, 'The Helmond manuscript' in: *Yearbook of the Alamire Foundation*, vol. 2, 1995, Leuven

- 1997b, p. 39-41.
- HASCHER-BURGER, ULRIKE, 'Neue Aspekte mehrstimmiger Lesungen des späten Mittelalters: Die Lektionen der Handschrift Den Haag, Museum van het Boek / Museum Meermanno-Westreenianum, ms. 10 B 26' in: *Tijdschrift van de Nederlandse Vereniging voor Muziekgeschiedenis* 48-2 (1998), p. 89-111.
- HASCHER-BURGER, ULRIKE, *Gesungene Innigkeit. Studien zu einer Musikhandschrift der Devotio Moderna* (Utrecht, Universiteitsbibliotheek, ms. 16 H 34, olim B 113). Mit einer Edition der Gesänge [=Studies in the History of Christian Thought, Bd. 106]. Leiden 2002.
- JAROCIŃSKI, STEFAN (ed.), *Polish music*, Warszawa 1965.
- JAMMERS, EWALD, 'Deutsche Lieder um 1400' in: *Acta Musicologica* (1956), p. 28-54.
- JAMMERS, EWALD, *Aufzeichnungsweisen der einstimmigen ausserliturgischen Musik des Mittelalters*, Köln 1975.
- LANG, M., *Zwischen Minnesang und Volkslied: die Lieder der Berliner Handschrift germ. fol. 922 [= Studien zur Volksliedforschung, H. 1]*, s.l. 1941.
- LUTZ, ECKART CONRAD, *Das Dießenhofener Liederblatt. Ein Zeugnis späthöfischer Kultur*, Freiburg im Breisgau 1994.
- MÄRZ, CHRISTOPH, *Die weltlichen Lieder des Mönchs von Salzburg*, Tübingen 1999.
- MONTELLIER, E., *Quatorze chansons du XVème siècle extraites des archives namuroises*, Antwerpen s.a. [1938].
- Ooyevaar, R.J., 'Van wastafel tot lei' in *Westerheem* 36 (1987), p. 165-173.
- Ooyevaar, R.J., 'Een middeleeuws liedje opgegraven in Lopikerkapel' in: *Jubileumuitgave Archeologische werkgemeenschap Nederland, Afdeling Utrecht en omstreken*, Utrecht 1986, p. 59-63.
- Overmaat, Ben, 'Een drinklied in het Rijksarchief' in: *De Nieuwe Taalgids* 70 (1977), p. 34-41.
- POLIŃSKI, ALEKSANDER, *Dzieje muzyki polskiej w zarysie*, Warszawa 1907.
- SCHMIDT, G., *Die Musik am Hofe der Markgrafen von Brandenburg-Ausbach*, Kassel & Basel 1956.
- SCHREURS, E. (et al.; eds.), *An anthology of music fragments from the Low-Countries*, Leuven 1995.
- SEEBAB, TILMAN, 'Über das Rekonstruieren mittelalterlicher Liedpraxis. Anmerkungen zu einer kritischen Edition des Dießenhofener Liederblattes' in: *Historische Zeitschrift* 262 (1996), p. 493-497.
- STAINER, J., *Ealy Bodleian Music*, London 1901.
- STAM, EDWARD, 'De muzikale notities op het handschrift van Pieter Potter' in: *De Nieuwe Taalgids* 70 (1977), p. 42-47.
- STAM, EDWARD, *De muzieknotatie in het Gruuthuser Handschrift en verwante notaties in andere bronnen, 1978-1979* [niet verschenen].
- WAGENAAR-NOLTHENIUS, HÉLÈNE, 'Wat is een rondeel?' in: *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 21-2 (1969), p. 61-67.
- WOLF, JOHANNES, 'Deutsche Lieder des 15. Jahrhunderts' in: *Festschrift Liliencron*, Leipzig 1910, p. 404-419.
- WOLF, JOHANNES, *Handbuch der Notationskunde, I. Teil: Tonschriften des Altertums und des Mittelalters: Choral- und Mensuralnotation (=Kleine Handbücher der Musikgeschichte nach Gattungen, Bd. 8, nr. 1)*, Leipzig 1913.

Literatuur over het Gruuthuse-handschrift

- BIEZEN, JAN VAN, 'The music notation of the Gruuthuse manuscript and related notations' in: *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 22-4 (1972), p. 231-251.
- BIEZEN, JAN VAN, 'Die Gruuthuse-Notation: eine Erwiderung auf die Kritik von Cornelis Lindenburg' in: *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 23-2 (1973), p. 75-78.
- BIEZEN, JAN VAN & KEES VELLEKOOP, 'Aspects of stroke notation in the Gruuthuse manuscript and other sources' in: *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 34-1 (1984), p. 3-25.
- BORREN, CHARLES VAN DEN, *Le manuscrit musical M. 222 C. 22 de la bibliothèque de Strasbourg (XVe siècle) brûlé en 1870, et reconstitué d'après une copie partielle d'Edmond de Coussemaker*, Antwerpen 1924.
- BRUNING, E. (et al.), *Het geestelijke lied van Noord-Nederland in de vijftiende eeuw (=Monumenta Musica*

- Neerlandica VII), Amsterdam 1963.
- CARTON, CHARLES-LOUIS (ed.), Oudvlaemse liederen en andere gedichten der XI^{ve} en XV^{ve} eeuwen [=Maetschappy der Vlaemse Bibliophilen, 2de serie, nr. 9], Gent s.a. [1848 of 1849].
- DESCHAMPS, JAN, Middel nederlandse handschriften uit Europese en Amerikaanse bibliotheken, Brussel 1970, p. 126-129.
- DUIJNHOFEN, A.M., 'De verdwenen katern van het Gruuthuse-handschrift' in: De Nieuwe Taalgids 63 (1970), p. 261-269.
- DUYSE, FLORIMOND VAN, Het eenstemmig Fransch en Nederlandsch wereldlijk lied in de Belgische gewesten van de XIe eeuw tot heden uit een muzikaal oogpunt beschouwd [=Memoires couronnes et autres memoires, Bd. 49, nr. 6], Brussel 1896, p. 62-81, 108-113.
- DUYSE, FLORIMOND VAN (ed.), Het oude Nederlandsche lied, 's-Gravenhage & Antwerpen 1903-1908, passim.
- GERRITSEN, WIM, 'Kritische kanttekeningen bij de inleiding tot Heeroma's editie van het Gruuthuse-liedboek' in: De Nieuwe Taalgids 62 (1969), p. 187-215.
- HEEROMA, KLAAS & CORNELIS LINDENBURG (eds.), Lieder en gedichten uit het Gruuthuse-handschrift [=Leidse drukken en herdrukken, grote reeks, IV], eerste deel [niet verder verschenen], Leiden 1966.
- JAMMERS, EWALD, 'Die Melodien der Gruuthuse-Handschrift' in: Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis 25-2 (1975), p. 1-22.
- LIEFTINCK, GERARD, 'Avontuurlijke wetenschap' in: Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde 83 (1967), p. 27-51.
- LINDEN, ANDRÉ VAN DER (ed.), Le Manuscrit musical M 222 C 22 de la Bibliothèque de Strasbourg, Xe siècle [=Thesaurus musicus 2], Brussel 1972.
- LINDENBURG, CORNELIS, 'Notatieproblemen van het Gruythuyzer handschrift' in: Tijdschrift voor Muziekwetenschap 17-1 (1948), p. 44-79.
- LINDENBURG, CORNELIS, 'Zerstreute Gruuthuser Melodien und ihre Übertragungsprobleme' in: Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis 23-2 (1973), p. 61-74.
- OVERMAAT, BEN, 'Het Gruuthuse-handschrift' in: De Nieuwe Taalgids 60 (1967), p. 148-155.
- REYNAERT, JORIS, Laet ons voort vroelyc maken zanc : Opstellen over de lyriek in het Gruuthuse-handschrift [=Studia Germanica Gadensia, Bd. 46], Gent 1999.
- SIMON, EVA, 'De metriek van het Gruuthuse-liedboek' in: Spiegel der Letteren 42-1 (2000), p. 1-18.
- STAM, EDWARD, 'De muzikale notities op het handschrift van Pieter Potter' in: De Nieuwe Taalgids 70 (1977), p. 42-47.
- STAM, EDWARD, De muzieknnotatie in het Gruuthuser Handschrift en verwante notaties in andere bronnen, 1978-1979 [niet verschenen].
- STRYCKERS, PIET, 'De liederen van het Gruuthuse-handschrift en hun notatie' in: Jaarboek 1991-2. Stad Brugge, Stedelijke Musea, Brugge 1993, p. 283-306.
- VELLEKOOP, KEES, "'Beede ghenoot ende ooc ghescreven". Reconstructie en uitvoeringspraktijk van liederen in het Gruuthusehandschrift' in: Frank Willaert (ed.), Een zoet akkoord. Middeleeuwse lyriek in de Lage Landen, Amsterdam 1993, p. 136-153.
- VELLEKOOP, KEES, 'Lijnen en streepjes. Aspecten van de muzieknnotatie in het Gruuthuse-handschrift' in: Madoc 14-4 (2000), p. 203-211.
- Vlaamse kunst op perkament : Handschriften en miniaturen te Brugge van de 12de tot de 16de eeuw, Brugge 1981, daaruit: CLAUDINE LEMAIRE, 'Gruuthuse-handschrift', p. 230-231.
- VREESE, WILLEM DE, 'Het Gruuthuse-handschrift' in: Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde 59 (1940), p. 241-261.
- WAGENAAR-NOLTHENIUS, HÉLÈNE, 'Wat is een rondeel?' in: Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis 21-2 (1969), p. 61-67.
- WOLF, JOHANNES, Handbuch der Notationskunde, I. Teil: Tonschriften des Altertums und des Mittelalters: Choral- und Mensuralnotation [=Kleine Handbücher der Musikgeschichte nach Gattungen, Bd. 8, nr. 1], Leipzig 1913.
- WOLF, JOHANNES, 'Altflämische Lieder des 14./15. Jahrhunderts und ihre rhythmische Lesung' in: Bericht über den Musikwissenschaftlichen Kongress in Basel, Leipzig 1925, p. 376-386.